

PRZYSPOSOBIENIE OSOBY PEŁNOLETNIEJ – POSTULATY DE LEGE FERENDA

MAGDALENA RZEWUSKA *

DOI: 10.26399/iusnovum.v16.3.2022.25/m.rzewuska

WPROWADZENIE

W polskim systemie prawnym instytucja przysposobienia unormowana została w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Ma ona „umożliwiać realizację prawa dziecka, a więc osoby małoletniej, do wychowania w zastępczym środowisku rodzinnym, w sytuacji gdy – z różnych przyczyn – jest pozbawione pieczy rodzicielskiej”¹. W doktrynie wskazuje się, że „przysposobienie, zwane także adopcją (od łacińskiego: *adoptio*) oraz usynowieniem (...), polega na tworzeniu między przysposabiającym (przysposabiającymi) a przysposobionym takiego stosunku prawnego, jaki istnieje między rodzicami a dzieckiem”². Jest to stosunek prawnorodzinny, którego priorytetowym celem jest dbałość o dobro dziecka³. „Instytucja przysposobienia wolna jest (...) od wpływów obcych jej czynników majątkowych”⁴.

O celach przysposobienia wielokrotnie wypowiedała się zarówno doktryna, jak i judykatura⁵. Jak zważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 września 1968 r., „celem jakiego ma służyć instytucja przysposobienia, jest nie interes i zaspokojenie potrzeb

* dr hab., adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego UWM w Olsztynie, e-mail: magdalena.rzewuska@uwm.edu.pl, ORCID: 0000-0003-0718-7210

¹ E. Holewińska-Łapińska, w: T. Smoczyński (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 12*, Warszawa 2011, s. 498.

² J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2001, s. 285.

³ Pkt XI ppkt 1 zaleceń kierunkowych w sprawie wzmoczenia ochrony rodziny, uchw. SN z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, Legalis.

⁴ Pkt XI ppkt 1 zaleceń kierunkowych w sprawie wzmoczenia ochrony rodziny, uchw. SN z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, Legalis.

⁵ Zob. m.in. M. Prucnal-Wójcik, w: K. Osajda (red. serii), M. Domański, J. Słyk (red. tomu), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 9, Warszawa 2022, art. 114, Nt 4–6; J. Gajda, w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 7, Warszawa 2021, art. 114, Nb 3–4; E. Holewińska-Łapińska, w: T. Smoczyński (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 12*, Warszawa 2011, s. 498; H. Ciepla, w: K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. V, LexisNexis 2011, art. 114, Nt 3; uzasadnienie post. SN z 25.10.1983 r., III CRN 234/83, LEX nr 2972; uzasadnienie post. SN z 22.6.2012 r., V CSK 283/11, LEX nr 1232479.

uczuciowych i rodzinnych przysposabiających, lecz – jak to wyraźnie wynika z szeregu przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 114 § 1, 119, 125) – tylko i wyłącznie dobro małoletniego dziecka⁶. Jedną z cech instytucji przysposobienia jest jej bezterminowość⁷. Ustawodawca dopuszcza możliwość skorzystania z trzech różnych rodzajów przysposobienia: całkowitego, pełnego, niepełnego⁸. Niezależnie od rodzaju przysposobienia, dopuszczalność jego orzeczenia uzależniona jest od spełnienia wielu przesłanek ustawowych. Jedną z nich, występująca po stronie osoby przysposabianej, jest jej małoletność (art. 114 k.r.o.⁹). Ustawodawca w art. 114 § 2 k.r.o. wymaga, by przysposabiany był osobą małoletnią w chwili złożenia wniosku o przysposobienie. Tym samym możliwe jest orzeczenie przysposobienia po uzyskaniu przez osobę przysposabianą pełnoletności¹⁰. Jak wskazano w doktrynie,

przesłanka małoletności przysposobionego jest ściśle związana z celem przysposobienia; skoro podstawowym celem tej instytucji jest zapewnienie dziecku warunków wychowania w środowisku rodzinnym, to ma ona sens co do osoby, która takich warunków potrzebuje. Jest to przesłanka sztywna, niedopuszczająca wyjątków, choć życie czasem na potrzebę takich wyjątków wskazuje, np. co do osoby, która wychowywała się faktycznie przez wiele lat w rodzinie tych, którzy pragnęliby ją przysposobić¹¹.

Mając powyższe na uwadze, za ciekawe i z pewnością godne rozważenia można uznać propozycje wprowadzenia do polskiego porządku prawnego norm dopuszczających możliwość przysposobienia osoby pełnoletniej. Tego rodzaju postulat został zgłoszony m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹², jednak nie został zaaprobowany¹³. Podejmując próbę oceny jego zasadności, warto pamiętać to, na co zwracał uwagę RPO, że w niektórych obcych porządkach prawnych dopuszczalne jest przysposobienie osób pełnoletnich¹⁴. Dodatkowo warto odnotować (co też uczynił RPO), że instytucja przysposobienia pełnoletniego znana była wcześniejszemu ustawodawstwu obowiązującemu na ziemiach polskich¹⁵.

⁶ I CR 249/68, LEX nr 167411.

⁷ G. Jedrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2019, art. 114, Nt 3.

⁸ Zob. H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61⁷–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589)*, Warszawa 2019, art. 114, Nb 4.

⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359).

¹⁰ H. Dolecki, w: H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. II, LEX 2013, art. 114, Nt 3; zob. też H. Ciepla, w: K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. V, LexisNexis 2011, art. 114, Nt 9–10.

¹¹ J. Gajda, w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 7, Warszawa 2021, art. 114, Nb 20.

¹² <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwosci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022).

¹³ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).

¹⁴ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwosci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych%2C%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022).

¹⁵ *Ibidem*; A. Stelmachowski, w: M. Grudziński, J. Ignatowicz (red.), *Kodeks rodzinny. Komentarz. Praca zbiorowa*, Warszawa 1959, s. 566.

1. PRZYSPOSOBIENIE OSÓB PEŁNOLETNICH W DAWNYM USTAWODAWSTWIE OBOWIĄZUJĄCYM NA ZIEMIACH POLSKICH

Rozważając zasadność wprowadzenia do polskiego systemu prawnego regulacji prawnych dopuszczających możliwość przysposobienia osoby pełnoletniej, warto zaznaczyć, że tego rodzaju rozwiązania nie były obce wcześniejszemu prawodawstwu obowiązującemu na ziemiach polskich.

Normy dopuszczające taką możliwość zredagowane zostały w Kodeksie Napoleona obowiązującym w Królestwie Polskim i Księstwie Warszawskim od 1808 r.¹⁶ Zgodnie z przepisem art. 346 tego Kodeksu przysposobić można było jedynie osobę pełnoletnią. Tym samym niedopuszczalna była adopcja małoletniego. W tożsamym przepisie ustawodawca stanowił, że jeśli przysposobiony nie ukończył 25 lat i miał pozostałych przy życiu obydwój rodziców, bądź jedno z nich, to wówczas obowiązany był przedłożyć pozwolenie uzyskane odpowiednio od obu rodziców, bądź jednego z nich. W przypadku zaś, gdy przysposobiony miał ukończone lat 25, obowiązany był domagać się rady od swoich rodziców (art. 346 Kodeksu Napoleona)¹⁷.

Podobną regulację przewidziano w przepisach Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego¹⁸. Zgodnie z art. 311 tego Kodeksu przysposobienie nie mogło mieć miejsca przed pełnoletnością osoby mającej być przysposobioną. Jeśli osoba ta nie skończyła 25 lat, a oboje jej rodzice żyli, obowiązana była uzyskać od nich zezwolenie, bądź od samego ojca, gdy matka była przeciwna przysposobieniu. Jeśli zaś jedno z rodziców już nie żyło, potrzebne było zezwolenie tego, które przy życiu pozostało. Jeśli osoba mająca być przysposobioną miała skończone 25 lat, obowiązana była zasięgnąć rady rodziców, jeżeli ci żyli, lub tego z nich, które żyło¹⁹.

O dopuszczalności przysposobienia wyłącznie pełnoletnich, poza wyjątkiem możliwości przysposobienia małoletnich własnych dzieci pochodzących ze związków pozamałżeńskich, traktowały również przepisy X tomu Zbioru Praw Cesarstwa Rosyjskiego²⁰. Regulacje te, podobnie jak przepisy Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego, które dopuszczały zasadniczo (poza ww. wyjątkiem) przysposobienie jedynie osób dorosłych (pełnoletnich), czyniły „z instytucji przysposobienia narzędzie osiągania celów o charakterze majątkowym”²¹.

Przysposobienie osoby pełnoletniej przewidziano również w projekcie Komisji Kodyfikacyjnej z 1938 r.²²

¹⁶ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kodeks-Napoleona;3945722.html> (dostęp: 4.02.2022).

¹⁷ *Kodex Napoleona z przypisami. Xiąg trzy*, Warszawa 1810, s. 93, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/pu_blication/3661/edition/6697/content (dostęp: 4.02.2022); zob. też J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1987, s. 238.

¹⁸ J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987, s. 196.

¹⁹ *Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (prawo z r. 1825). Objąsniiony motywami do prawa i jursprudencey*. Zebrał J. Walewski, Księga I, Warszawa 1872, s. 126–127, http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/78267/PA_d_16854.pdf (dostęp: 4.02.2022).

²⁰ J. Ignatowicz, w: J.St. Piątowski (red.), *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego. Część 1*, Ossolineum 1985, s. 919.

²¹ *Ibidem*.

²² E. Holewińska-Lapińska, w: T. Smyczyński (red.), *System Prawa Prywatnego...*, op. cit., s. 504–505.

Zasadniczym celem instytucji przysposobienia w okresie międzywojennym było „umożliwienie przekazania majątku określonej osobie w wypadku braku zstępnych pochodzących z małżeństwa, tak by mogła nastąpić kontynuacja rodziny i jej interesów”²³.

Również na gruncie dekretu z dnia 22 stycznia 1946 r. Prawo Rodzinne²⁴ dopuszczalne było przysposobienie osoby pełnoletniej²⁵. Zgodnie z przepisem art. 77 § 2 dekretu, jeśli osoba, która miała być przysposobiona, nie miała pełnej zdolności do działań prawnych, akt przysposobienia mógł zostać zawarty przed władzą opiekuńczą. Zdaniem Bronisława Walaszka, dopuszczając możliwość przysposobienia osób pełnoletnich, ustawodawca wykazał się „duż[a] niekonsekwencj[a] w realizacji wprowadzonej do instytucji adopcji zasady proklamującej, iż przysposobienie winno stworzyć adoptowanemu zastępczą rodzinę”²⁶.

Dopuszczalność przysposobienia osób pełnoletnich została zniesiona mocą przepisów Kodeksu Rodzinnego z dnia 27 czerwca 1950 r.²⁷ Zgodnie z treścią art. 65 § 1 zd. 1 tego kodeksu przysposobić można było tylko osobę małoletnią i wyłącznie dla jej dobra. Ograniczenie przysposobienia do małoletnich uzasadniano potrzebą dostosowania instytucji przysposobienia do roli, która została jej nakreślona w społeczeństwie socjalistycznym²⁸. Jak wskazano w literaturze, wykluczając możliwość przysposobienia osoby pełnoletniej, „prawodawca wyszedł (...) zapewne z założenia, że tego rodzaju przysposobienie w każdym razie nie może zmierzać do stworzenia zastępczej rodziny ani też jej stworzyć”²⁹.

Regulację podobną do tej normowanej przepisem art. 65 § 1 KR wprowadzono do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 25 lutego 1964 r.³⁰ Zgodnie z przepisem art. 114 § 1 k.r.o. przysposobić można bowiem osobę małoletnią, jedynie dla jej dobra. Uwzględniając brzmienie powołanego uregulowania, Walaszek rozważał dopuszczalność przysposobienia przez rodzinę zastępczą osoby, która w okresie dzieciństwa (małoletności) została włączona do tej rodziny traktującej ją jak swoje dziecko, a która w momencie złożenia wniosku adopcyjnego uzyskała pełnoletność. Autor wskazał, że na gruncie polskiego ustawodawstwa brak jest jednoznacznego przepisu prawnego, który dopuszczałby tego rodzaju możliwość. Jednocześnie podkreślił, że takie twarde stanowisko naszego prawodawcy nie wydaje się do końca właściwe. Zważył, że analizowany przez niego rodzaj stosunków społecznych wymaga prawnego uregulowania. Podniósł, że

²³ A. Stelmachowski, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1957, s. 77, cyt. za E. Holewińska-Łapińska, w: T. Smyczyński (red.), *System Prawa Prywatnego...*, op. cit., s. 502, przypis 15.

²⁴ Dz.U. z 1946 r., nr 6, poz. 52.

²⁵ J. Ignatowicz, w: J.St. Piątkowski (red.), *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego...*, op. cit., s. 920.

²⁶ B. Walaszek, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym oraz w polskim prawie międzynarodowym prywatnym i procesowym. Dokonanie i skutki*, Warszawa 1966, s. 35.

²⁷ Dz.U. z 1950 r., nr 34, poz. 308; J. Ignatowicz, w: J.St. Piątkowski (red.), *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego...*, op. cit., s. 920.

²⁸ K. Bagan-Kurluta, *Przysposobienie międzynarodowe dzieci*, Białystok 2009, s. 62 i podana tam literatura.

²⁹ B. Walaszek, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym...*, op. cit., s. 37.

³⁰ Dz.U. nr 9, poz. 59.

ustawodawca powinien być się liczyć z możliwością istnienia i istnieniem adopcji faktycznych, które powstały dawniej i które w drodze przyzwyczajenia i nawyku są traktowane w świadomości zainteresowanych, jako równoprawne przysposobieniu dokonane przez sąd; w związku z czym winien był stworzyć *ad hoc* prawne podstawy ulegalizowania w określonym czasie tych sytuacji, choćby nawet te sytuacje nie spełniały wymogów przewidzianych dla przysposobienia uregulowanego w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym³¹.

W tym miejscu warto odnotować stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w postanowieniu z dnia 2 czerwca 1980 r., zgodnie z którym

przepis art. 114 § 1 k.r.o., określający górną granicę wieku, po przekroczeniu której osoba traci bierną zdolność przysposobienia, nie jest wyrazem podstawowych zasad naszego porządku prawnego w dziedzinie ochrony rodziny przez Państwo i nie wyznacza charakteru jego ustroju. (...) W rozumieniu art. 1146 § 1 pkt 5 k.p.c. nie jest bezwzględnie sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego PRL orzeczenie sądu zagranicznego o przysposobieniu obywatela polskiego, który w dacie tego orzeczenia nie był już małoletni (art. 114 § 1 k.r.o.)³².

Nie negując powyższego, na gruncie obowiązującego ustawodawstwa polskiego dopuszczalne jest przysposobienie jedynie osoby małoletniej i tylko dla jej dobra (art. 114 k.r.o.). Zdaniem Jerzego Ignatowicza „zakaz przysposabiania osób pełnoletnich zapobiega (...) podejmowaniu decyzji co do przysposobienia ze względów majątkowych”³³.

2. POSTULATY RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

W odniesieniu do licznie wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich wniosków o wprowadzenie do polskiego systemu prawnego regulacji umożliwiających przysposobienie osób pełnoletnich, Rzecznik zwrócił się z prośbą do Ministra Sprawiedliwości o rozważenie tego rodzaju propozycji³⁴.

RPO uznał, że „idea rozszerzenia instytucji przysposobienia w szczególnych wypadkach na osoby pełnoletnie warta jest rozważenia”. Zważył przy tym, że „niekoniecznie zasadne byłoby wykreślenie przymiotnika «małoletnia» w przepisie § 1 artykułu 144 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”. Zdaniem Rzecznika należałoby zastanowić się nad „dodani(em) regulacji specjalnej, w myśl której w wyjątkowych okolicznościach przysposobić można osobę pełnoletnią, jeśli przemawiają za tym zasady współżycia społecznego”. W jego ocenie „regulacja taka mogłaby stanowić w pewnych sytuacjach, gdy przysposabiana osoba jest niezdolna do samodzielnej egzystencji lub wymaga wsparcia, alternatywę dla systemu ubezwłasnowolnienia oraz opieki lub kurateli prawnej”. Rzecznik wskazał, że pożądane jest „zastąpieni(e)

³¹ B. Walaszek, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym...*, op. cit., s. 103–104.

³² I CR 124/80, LEX nr 2543.

³³ J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 287.

³⁴ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022).

instytucji ubezwłasnowolnienia innymi formami wsparcia". Zważył też, że „taką właśnie form(a) faktycznego wsparcia osoby wymagającej pomocy i opieki mogłoby być jej przysposobienie przez dotychczasowych opiekunów, zwłaszcza w kontekście wciąż utrzymującego się problemu braku wystarczającej liczby kandydatów na opiekunów czy kuratorów”³⁵.

Stanowisko RPO spotkało się z dezaprobatą Ministerstwa Sprawiedliwości. Wskazano mianowicie, że

rozważając możliwość przysposobienia osoby pełnoletniej, należy mieć na uwadze podstawową funkcję przysposobienia, którą jest zapewnienie dziecku pozbawionemu środowiska rodzinnego warunków rozwoju społeczno-emocjonalnego analogicznych do tych, jakie panują w rodzinie naturalnej. Trudno przyjąć, by w przypadku przysposobień osób dorosłych główną przesłanką było dobro przysposobianego dziecka. Niewykluczone, że w takim przypadku na plan pierwszy mogą wysuwać się motywy materialne, takie jak chociażby uzyskanie prawa do spadku w przypadku śmierci przysposabiającego, czy też określonych świadczeń wynikających ze stosunku pokrewieństwa. Kwestie związane z wychowaniem i zapewnieniem przysposobianemu środowiska rodzinnego zbliżonego do naturalnego pozostaną drugorzędne³⁶.

Podniesiono również, że „przesłanka przysposobienia, którą stanowi „dobro dziecka” jako nadrzędna zasada wszelkich rozstrzygnięć dotyczących dziecka, jest także standardem międzynarodowym. Obowiązujące Polskę umowy międzynarodowe zasadniczo dotyczą tylko przysposobienia dzieci, a nie osób pełnoletnich”³⁷. Sumując, zważono, że „w świetle (...) zapisów Konwencji o prawach dziecka, jak również naczelnej zasady prawa rodzinnego, jaką jest dobro dziecka, nie wydaje się, aby wprowadzenie do polskiego systemu prawnego możliwości przysposobiania osób pełnoletnich było celowe”³⁸.

3. PRZYSPOSOBIENIE OSÓB PEŁNOLETNICH

W WYBRANYCH ZAGRANICZNYCH PORZĄDKACH PRAWNYCH

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC

Jak już wcześniej zważono, przysposobienie osób pełnoletnich dopuszczają niektóre ustawodawstwa państw obcych. Jednym z nich jest prawodawstwo niemieckie. O przysposobieniu osoby pełnoletniej traktują przepisy § 1767–1772 BGB. Zgodnie z tymi regulacjami orzeczenie przysposobienia w stosunku do osoby pełnoletniej uzależnione jest od tego, czy jest ono w danym przypadku usprawiedliwione z moralnego punktu widzenia. Przesłanka ta zostaje spełniona wtedy, gdy między

³⁵ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022), s. 2.

³⁶ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

osobą przysposabianą a osobami przysposabiającymi zaistniała relacja typowa dla tej istniejącej między rodzicami a dziećmi (§ 1767 ust. 1 BGB). Ustawodawca niemiecki w zakresie nieuregulowanym odrębnymi przepisami odsyła do odpowiedniego stosowania (z niezbędnymi zmianami) do instytucji przysposobienia pełnoletniego przepisów dotyczących przysposobienia osoby małoletniej (§ 1767 ust. 2 BGB)³⁹.

Z uwagi na to, że niemiecki ustawodawca nie wskazał kryteriów, którymi należy się kierować, dokonując oceny istnienia między stronami stosunku przysposobienia relacji rodzic–dziecko⁴⁰, w judykaturze prezentowane są różne podejścia⁴¹. Można znaleźć stanowiska rygorystyczne i liberalne⁴². Zasadniczo przy dokonywaniu tego rodzaju oceny sądy kierują się przede wszystkim następującymi względami: bliskimi stosunkami między przysposabiającym a przysposabianym i czasem trwania; odpowiednią różnicą wieku między stronami stosunku przysposobienia, tj. taką, która występuje zwykle między rodzicem a dzieckiem; chęcią wzajemnego opiekowania się na wypadek problemów zdrowotnych bądź finansowych⁴³.

W postanowieniu BGH z dnia 25 sierpnia 2021 r. wskazano, że strony stosunku przysposobienia powinny być ze sobą związane mentalnie i duchowo, a także że powinny być gotowe do udzielania sobie pomocy⁴⁴. Przedstawiciele niemieckiej doktryny wskazują, że w przypadku przysposobienia osoby pełnoletniej spełnienie wymogu istnienia między stronami przysposobienia relacji rodzic–dziecko uzależnione jest od istnienia bliskich więzi między nimi, tj. więzi osobistej oraz społecznej. Jednocześnie wazą, że więzi seksualne między osobami dorosłymi dyskwalifikują istnienie między nimi relacji rodzic–dziecko⁴⁵.

W judykaturze niemieckiej podano, że najlepszym przykładem kształtowania się relacji rodzic–dziecko jest przypadek pasierba, nad którym przez wiele lat opiekę sprawował przysposabiający⁴⁶. Warto przy tym pamiętać, że „istnienie relacji rodzic–dziecko musi zostać udowodnione w sposób możliwy do zweryfikowania w zewnętrznym wyglądzie relacji między przysposabiającymi”⁴⁷. W wypadku niewykazania przez strony stosunku przysposobienia istnienia między nimi relacji rodzic–dziecko, przysposobienie będzie mogło zostać orzeczone, jeśli sąd, na podstawie istniejącej między stronami więzi, nabierze przekonania, że relacja ta wykształci się w niedalekiej przyszłości i uzna cel przysposobienia za moralnie zasadny⁴⁸. W orzecznictwie za moralnie usprawiedliwione uznaje się przysposo-

³⁹ Zob. też J. Ciszewski, *Nowe prawo adopcyjne w Republice Federalnej Niemiec*, „Palestra” 1978, nr 2 (242), s. 41.

⁴⁰ F. Rainer, *Grenzen der Adoption*, Frankfurt am Main 1978, s. 208.

⁴¹ B. Schmeilzl, *Adoption of an Adult in Germany*, 7.02.2019, <https://www.crosschannellawyers.co.uk/adoption-of-an-adult-in-germany/> (dostęp: 14.02.2022).

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Postanowienie BGH z 25.08.2021 – XII ZB 442/18.

⁴⁵ A. Mohnert, *Materiell-rechtliche Voraussetzungen des Eltern-Kind-Verhältnisses im Rahmen einer Adoption*, https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2365-1083-2018-4-477.pdf?download_full_pdf=1 (dostęp: 22.07.2022) i powołany tam Liermann.

⁴⁶ Postanowienie BGH z 25.08.2021 – XII ZB 442/18.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

bienie osoby pełnoletniej, w przypadku, gdy wraz z osobą tą przysposabia się jej małoletnie rodzeństwo⁴⁹. Za negujące zasadność opisywanego przysposobienia uznaje się natomiast motywy w postaci: względów podatkowych, dziedziczenia nazwiska przysposabiającego⁵⁰.

Uprawnienie do złożenia wniosku o przysposobienie pełnoletniego przysługuje zarówno osobie, która ma zostać przysposobiona, jak i osobie, które zamierza dokonać przysposobienia (§ 1768 ust. 1 BGB)⁵¹. Jeśli przysposabiany jest niezdolny do zawarcia umowy, z wnioskiem o przysposobienie może wystąpić jedynie jego przedstawiciel ustawowy (§ 1768 ust. 2 BGB). O przysposobieniu osoby dorosłej orzeka sąd rodzinny (§ 1768 ust. 1 BGB). Niemiecki ustawodawca za niedopuszczalne uznał orzeczenie analizowanej adopcji, jeśli okazałoby się, że orzeczenie to pozostawać będzie w sprzeczności z naczelnymi interesami dzieci osoby adoptowanej bądź adoptującej (§ 1769 BGB)⁵². Jak zważono w doktrynie, „wyższość interesów dziecka osoby przysposabiającej można ustalić dopiero po odpowiednim wyważeniu interesów”⁵³. Należy przy tym podkreślić, że prawodawca nie wymaga wyrażenia zgody formalnej na przysposobienie dorosłego ani przez dzieci strony adoptującej, ani przez dzieci strony adoptowanej⁵⁴.

W treści § 1770 BGB prawodawca niemiecki traktuje o skutkach przysposobienia pełnoletniego. Stanowi mianowicie, że skutki tego rodzaju przysposobienia zasadniczo nie odnoszą się do krewnych osoby przysposabiającej (ust. 1). Adopcja taka nie narusza ani obowiązków, ani praw, które wynikają ze stosunku między osobą adoptowaną a jej zstępny i ich bliskimi, o ile ustawa nie stanowi inaczej (ust. 2). Ustawodawca niemiecki nakłada na osobę dokonującą przysposobienia obowiązek alimentacji przysposobionego i jego zstępnych. Przysposabiający zobowiązany jest do realizacji tego obowiązku przed krewnymi przysposobionego (ust. 3)⁵⁵. Dopuszczalne jest, by na wniosek osoby przysposabiającej bądź przysposabianej sąd orzekł, że przysposobienie pełnoletniego wywoływać będzie skutki na podstawie przepisów traktujących o przysposobieniu osoby małoletniej bądź spokrewnionej osoby małoletniej. Tego rodzaju orzeczenie możliwe jest tylko w czterech przypadkach:

- gdy osoba dokonująca przysposobienia przysposobiła wcześniej (lub równocześnie przysposabia) małoletnie rodzeństwo osoby, którą zamierza przysposobić,
- gdy osobę przysposabianą w okresie jej małoletności przyjęto do rodziny osoby dokonującej przysposobienia,
- gdy osoba przysposabiająca zamierza przysposobić dziecko swego małżonka,
- gdy w momencie złożenia do sądu wniosku o przysposobienie, osoba przysposabiana nie uzyskała jeszcze pełnoletności (§ 1772 ust. 1 zd. 1 BGB)⁵⁶.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ W. Lauterbach, w: O. Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2012, s. 2051.

⁵¹ Zob. też J. Ciszewski, *Nowe prawo adopcyjne...*, op. cit., s. 41.

⁵² Zob. też ibidem.

⁵³ W. Lauterbach, w: O. Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, op. cit., s. 2052.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Zob. J. Ciszewski, *Nowe prawo adopcyjne...*, op. cit., s. 41.

⁵⁶ Por. ibidem.

Niedopuszczalne jest skorzystanie z dobrodziejstwa regulacji § 1772 ust. 1 zd. 1 BGB w sytuacji, gdy okaże się, że w danym przypadku pozostawać ona będzie w sprzeczności z naczelnymi interesami rodziców przysposobionego (§ 1772 ust. 1 zd. 2 BGB).

Do rozwiązania przysposobienia osoby pełnoletniej może dojść jedynie z ważnych powodów. O rozwiązaniu tego stosunku rozstrzyga sąd na wniosek osoby przysposabiającej bądź przysposobionej. Stosunek przysposobienie może ustać również na podstawie regulacji przewidzianych w § 1760 ust. 1–5 BGB z niezbędnymi zmianami (§ 1771 BGB)⁵⁷. Przykładowo do rozwiązania analizowanego stosunku dojdzie wtedy, gdy strony przysposobienia zdecydują się wstąpić ze sobą w zarejestrowany związek partnerski⁵⁸.

Przysposobienie osób pełnoletnich cieszy się dużym zainteresowaniem w Niemczech, przede wszystkim w bogatych miastach: Berlinie, Monachium, Frankfurtie. Zasadniczym powodem popularności tytułowej adopcji są względy materialne. Na gruncie prawa niemieckiego przysposobiony upoważniony jest bowiem do domagania się maksymalnej ulgi podatkowej od spadków i darowizn. Bezdzietni Niemcy, którzy chcą zostawić po swojej śmierci zgromadzony za życia majątek przyjacielowi czy dalszemu krewnemu, często decydują się na adopcję przyszłego spadkobiercy po to, aby ten jako przysposobiony mógł skorzystać z ulgi podatkowej. Muszą jednak liczyć się z tym, że przysposobienie osoby dorosłej musi być moralnie uzasadnione, co oznacza, że między przysposabiającym a przysposobionym musi istnieć relacja taka, jaka istnieje między rodzicem a dzieckiem. Z uwagi na fakt, że sędziowie są świadomi tego, że nierzadko wnioski o przysposobienie osoby pełnoletniej motywowane są względami podatkowymi, starają się rozpatrywać je skrupulatnie, by zyskać przekonanie, że chęć uzyskania ulgi podatkowej nie jest wyłącznym powodem przysposobienia pełnoletniego⁵⁹.

W doktrynie niemieckiej zwraca się też uwagę na inne zalety przysposobienia osoby pełnoletniej, występujące m.in. na gruncie prawa spadkowego – chodzi o nabycie przez przysposobionego prawa do zachowku po przysposabiającym⁶⁰. Wskazuje się również, że dzięki przysposobieniu możliwe jest odroczenie odbycia służby wojskowej⁶¹. Przysposobienie osoby pełnoletniej może wreszcie sprzyjać rozwojowi relacji międzyludzkich⁶².

KANADA

Przysposobienie osoby pełnoletniej dopuszczalne jest również w Kanadzie. W poszczególnych prowincjach Kanady obowiązują różne akty prawne, które umożliwiają tego rodzaju adopcje⁶³. Przykładowo w prowincjach Nowa Fundlandia i Labrador możliwość przysposobienia osoby dorosłej przewidziano wprost w usta-

⁵⁷ Zob. też *ibidem*.

⁵⁸ W. Lauterbach, w: O. Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch...*, op. cit., s. 2053.

⁵⁹ B. Schmeilz, *Adoption of an Adult in Germany...*, op. cit.

⁶⁰ F. Rainer, *Grenzen der Adoption...*, op. cit., s. 195–201.

⁶¹ *Ibidem*, s. 202.

⁶² *Ibidem*, s. 219.

⁶³ J. Diakow, *Adult Adoption Restrictions in British Columbia*, 2006, s. 3, <https://bccla.org/wp-content/uploads/2006/04/2006-BCCLA-Adult-adoption.pdf> (dostęp: 14.02.2022).

wie adopcyjnej⁶⁴. Zgodnie z art. 50 Adoption Act o przysposobienie osoby pełnoletniej może ubiegać się (na drodze sądowej) inna osoba pełnoletnia, bądź dwie takie osoby, które mieszkają razem na terenie prowincji (1). Przysposobienie dorosłego dopuszczalne jest jedynie w tej prowincji, w której przysposabiany ma obywatelstwo kanadyjskie bądź status stałego rezydenta Kanady (2). Ustawodawca prowincji Nowa Fundlandia i Labrador uzależnił dopuszczalność adopcji osoby dorosłej od zgody samej osoby dorosłej (3). Zgoda przysposabianego nie jest jednak wymagana w przypadku, gdy nie jest on zdolny do świadomego jej wyrażenia (4). Do czasu wydania orzeczenia o przysposobieniu osoba dorosła ma prawo odwołać udzieloną uprzednio zgodę na przysposobienie (5). Status i prawa przysposobionego dorosłego są tożsame ze statusem i uprawnieniami jako przysposobionego dziecka (9)⁶⁵.

Również w prowincji Kolumbia Brytyjska obowiązuje ustawa adopcyjna dopuszczająca możliwość przysposobienia osoby dorosłej. Zgodnie z zawartymi w niej uregulowaniami jedna lub dwie osoby dorosłe uprawnione są do przysposobienia innej osoby dorosłej (44 (1)). O przysposobieniu dorosłego sąd może orzec bez uzyskania jakiegokolwiek zgody, poza zgodą przysposabianego, jeśli będzie przeświadczony o tym, że osoba, która ma być przysposobiona, będąc dzieckiem, mieszkała z osobą przysposabiającą i była przez tę osobę utrzymywana do momentu, kiedy stała się osobą dorosłą bądź samowystarczalną, i jeśli sąd uzna, że adopcja w danym przypadku jest uzasadniona (44 (2)). Skutki orzeczenia przysposobienia osoby dorosłej są takie same, jak skutki przysposobienia dziecka (44 (3))⁶⁶.

STANY ZJEDNOCZONE

W przeważającej części stanów dopuszczono możliwość przysposobienia osób pełnoletnich⁶⁷. Z reguły wymogi stawiane przysposobieniu dorosłego są mniej skomplikowane od tych, które dotyczą przysposobienia dzieci, np. brak jest wymogu uzyskania zgody rodziców biologicznych przysposabianego na przysposobienie. W części stanów wprowadzono jednak pewne obostrzenia dotyczące adopcji pełnoletniego, np. zakaz wzajemnego przysposobienia parterów homoseksualnych czy też heteroseksualnych; wymóg uzyskania zgody rodziców bądź małżonka przysposabianego; wymóg istnienia między stronami stosunku przysposobienia uprzedniej więzi typu rodzic-dziecko⁶⁸. Regulacje obowiązujące w części stanów uzależniają możliwość przysposobienia osoby pełnoletniej od istnienia wymaganej różnicy wieku między adoptowanym a adoptującym. Z reguły różnica ta wynosi 10 lat⁶⁹.

⁶⁴ Adoption Act 2013, zmieniono: 2018 cC-12.3 s114, <https://www.canlii.org/en/nl/laws/stat/snl-2013-c-a-3.1/148892/snl-2013-c-a-3.1.html> (dostęp: 16.02.2022).

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ J. Diakow, *Adult Adoption Restrictions in British Columbia...*, op. cit., s. 1–2.

⁶⁷ R.C. Ausness, *Planned Parenthood: Adult Adoption and the Right of Adoptees to Inherit*, 41 ACTEC L.J. 241, 2016, s. 252 i 255, https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1590&context=law_facpub (dostęp: 16.02.2022).

⁶⁸ Ibidem, s. 255–257.

⁶⁹ A. Chaput Foy, *Adult Adoption and the Elder Population*, Marquette Elder's Advisor 2016, Tom 8, s. 116, <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=elders> (dostęp: 18.02.2022).

Sama procedura związana z przysposobieniem dorosłego wygląda podobnie do tej obowiązującej przy przysposobieniu małoletniego. Tytułem przykładu, w Kalifornii osoby ubiegające się o adopcję innej osoby dorosłej powinny złożyć do sądu stosowny wniosek, w którym powinny zamieścić informacje dotyczące m.in. tego: jaki charakter ma relacja łącząca obie strony stosunku przysposobienia, jak długo tego rodzaju relacja trwa, czy przysposabiający przysposobił już wcześniej innego dorosłego. We wniosku powinno znaleźć się również uzasadnienie tego, że przysposobienie w danym przypadku pozostawałoby w najlepszym interesie tak samego przysposobionego, jak i przysposabiającego, a także w interesie społecznym. Przysposabiający i przysposobiony powinni zadeklarować również, że wstępują ze sobą w związek typu rodzic–dziecko. Wniosek o przysposobienie rozpoznawany jest na rozprawie, na której przesłuchiwani są adoptowany i adoptujący. Sąd wydaje orzeczenie o przysposobieniu, jeżeli uzna, że będzie ono pozostawało w najlepszym interesie adoptowanego, adoptującego oraz w interesie społecznym⁷⁰.

W wielu stanach instytucja przysposobienia pełnoletniego wykorzystywana jest niejednokrotnie celem zagwarantowania osobom przysposabiającym przejścia po ich śmierci zgromadzonego przez nie majątku na osoby przysposobione⁷¹. W tym celu wykorzystywano znaczną część adopcji osoby dorosłej m.in. w Kolorado⁷². Do przysposobienia pełnoletniego dochodzi nadto z uwagi m.in. na: pragnienie zachowania nazwiska przez osoby nieposiadające swoich dzieci czy narodzenie się „silnego uczucia synowskiego” między osobami dorosłymi⁷³.

W Stanach Zjednoczonych adopcje osób dorosłych motywowane są różnymi względami, przez co wyróżnia się także różne ich rodzaje:

- przysposobienie „rodzinne”⁷⁴ – oparte na istnieniu relacji rodzicielskiej bądź rodzinnej między osobą przysposabianą a przysposabiającą. Adopcja dorosłego może zostać orzeczona wtedy, gdy adoptowanego i adoptującego łączyła uprzednia relacja typu dziecko–rodzic. Tego rodzaju przysposobienie wykorzystywane jest bardzo często w przypadku, gdy wcześniejsze przysposobienie adoptowanego (tzn. w czasie, gdy był on osobą małoletnią) było niedopuszczalne z uwagi chociażby na to, że jedno z jego rodziców biologicznych odmówiło takiej zgody. Do adopcji dorosłych dochodzi również między osobami, które łączy stosunek pokrewieństwa. Na przysposobienie tego rodzaju krewni decydują się m.in. wtedy, gdy umierają rodzice biologiczni osoby adoptowanej⁷⁵. Instytucja adopcji dorosłych wykorzystywana jest także przez ojczymów, którzy decydują się przysposobić pasierbów/pasierbice. Jednym z motywów ubiegania się o tego rodzaju adopcje jest chęć zagwarantowania praw spadkowych pełnoletniemu

⁷⁰ Ibidem, s. 114–115.

⁷¹ R.C. Ausness, *Planned Parenthood: Adult Adoption...*, op. cit., s. 267.

⁷² W. Wadlington, *Adoption of Adults a Family Law Anomaly*, „Cornell Law Review” 1969, t. 54, s. 573, <https://core.ac.uk/download/pdf/216746852.pdf> (dostęp: 19.02.2022).

⁷³ A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit., s. 118.

⁷⁴ R.C. Ausness, *Planned Parenthood: Adult Adoption...*, op. cit., s. 297.

⁷⁵ Ibidem, s. 244. Jak pokazują przykłady z praktyki, przysposobienie osieroconego dorosłego pożądaną jest zwłaszcza wtedy, gdy ten jest osobą niepełnosprawną – W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 577.

przysposobionemu⁷⁶. Przysposobienie „rodzinne” dorosłych uzasadniane jest jednak przede wszystkim względami altruistycznymi⁷⁷;

- przysposobienie oparte na istnieniu stosunków seksualnych między przysposobianym a przysposabiającym. W części stanów instytucja przysposobienia pełnoletniego wykorzystywana jest przez jednego z partnerów homoseksualnych do przysposobienia drugiego. Adopcje tego rodzaju motywowane są chęcią stworzenia przez partnerów związku będącego „substytutem małżeństwa” oraz zagwarantowania sobie praw do dziedziczenia. Z przysposobienia osób dorosłych korzystają również partnerzy heteroseksualni, którzy nie chcą wstępować ze sobą w związek małżeński. Instytucja adopcji traktowana jest przez osoby te jako „substytut małżeństwa”⁷⁸;
- przysposobienie między osobami, których nie łączy stosunek pokrewieństwa, a które uzasadniane jest chęcią zapewnienia prawa dziedziczenia. Tego rodzaju adopcja utożsamiana jest z „substytutem testamentu”⁷⁹;
- przysposobienie między osobami, których nie łączy stosunek pokrewieństwa, a które uzasadniane jest ludzkimi uczuciami. W stosunek adopcji tego rodzaju wstępują często dobrzy przyjaciele, a także opiekunowie i ich podopieczni⁸⁰.

Do zalet instytucji przysposobienia osoby dorosłej należą m.in.: uzyskanie przez przysposobionego praw rodzinnych; uzyskanie możliwości bycia profitentem części polis ubezpieczeniowych; uzyskanie prawa do mieszkania w wynajmowanym przez przysposabiającego lokalu mieszkalnym po jego śmierci⁸¹.

Przedstawiciele doktryny, dostrzegając liczne walory instytucji przysposobienia dorosłego, przestrzegają jednocześnie przed niebezpieczeństwami z nią związanymi. Wskazują na przypadki, kiedy potencjalni przysposobieni nakłaniają do ich adopcji osoby starsze (niejednokrotnie po 90. roku życia), jedynie celem odziedziczenia ich majątku⁸².

JAPONIA

Przysposobienie pełnoletniego dopuszczalne jest także w Japonii. Warto podkreślić, że w kraju tym to właśnie tego rodzaju adopcje są najczęściej wykorzystywane w praktyce. Przysposobienie dorosłych motywowane jest tu przede wszystkim względami ekonomicznymi⁸³.

W Japonii przysposobianymi są najczęściej dorośli „utalentowani” mężczyźni, w których pokłada się nadzieje związane z rozwojem rodzinnych firm. Japończycy korzystają z instytucji przysposobienia z reguły wtedy, gdy nie posiadają biologicznych potomków, a także wtedy, gdy chcą mieć „lepszych” synów niż tych, których

⁷⁶ R.C. Ausness, *Planned Parenthood: Adult Adoption...*, op. cit., s. 244.

⁷⁷ Ibidem, s. 298.

⁷⁸ Ibidem, s. 244–245.

⁷⁹ Ibidem, s. 245–246.

⁸⁰ Ibidem, s. 245.

⁸¹ A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit., s. 118–121.

⁸² Ibidem, s. 123–124.

⁸³ V. Mehrotra, R. Morck, J. Shim, Y. Wiwattanakantang, *Adoptive Expectations: Rising Sons in Japanese Family Firms*, 2009, s. 3 i n., https://www.feem.it/m/events_pages/2009111015181052009_22_10_Yupana_Wiwattanakantang.pdf (dostęp: 14.02.2022).

sami spłodzili. Tym samym wskazuje się, że celami adopcji są „ratowanie nieszczęśliwych biologicznie rodzin” oraz „odbudow(a) rodzin patriarchalnych”⁸⁴.

Co ciekawe, badania przedstawicieli nauki japońskiej prowadzą do wniosku, że w Japonii lepiej prosperują firmy rodzinne, które zarządzane są przez spadkobierców przysposobionych, niż te, którymi dowodzą spadkobiercy będący naturalnymi krewnymi spadkodawcy⁸⁵.

4. POSTULATY DE LEGE FERENDA

Przeprowadzone badania dowodzą, że postulat rozszerzenia instytucji przysposobienia na osoby dorosłe jest z pewnością godny rozważenia i wymaga dalszej dyskusji naukowej w szerszym gronie.

Praktyka wskazuje, że wysoce pożądana byłaby przede wszystkim dopuszczalność przysposobienia osoby pełnoletniej, która jest osobą niepełnosprawną⁸⁶. Za niewłaściwe jednak należałoby uznać definitywne zastąpienie mechanizmu ubezwłasnowolnienia instytucją przysposobienia, chociażby z uwagi na różne cele stawiane obu tym mechanizmom prawnym⁸⁷.

Rozważając zasadność wprowadzenia do polskiego systemu prawnego instytucji przysposobienia dorosłego, niewątpliwie warto mieć na uwadze liczne walory tego rozwiązania, które przez lata uwypukliły się na gruncie obcych regulacji prawnych, dopuszczających tego rodzaju przysposobienie. Jak wcześniej wskazano, adopcja osoby pełnoletniej niesie za sobą wiele korzyści zwłaszcza dla osoby przysposobionej, a należą do nich m.in.: nabycie praw rodzinnych, możliwość korzystania ze świadczeń ubezpieczeniowych, możliwość dalszego zamieszkiwania w wynajmowanym przez osobę adoptującą lokalu mieszkalnym po śmierci tej osoby⁸⁸.

Dodatkowo stosunek przysposobienia rodzi po obu jego stronach obowiązek adekwatny do tego, jaki występuje pomiędzy członkami rodziny, a mianowicie obowiązek wzajemnej troski, opieki czy udzielania sobie wzajemnie pomocy⁸⁹.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem, s. 26.

⁸⁶ Zob. M. Suchodolska, *Chcę być waszym dorosłym dzieckiem. W Polsce adopcja osoby pełnoletniej jest niemożliwa. Nawet niepełnosprawnej*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2019, 15.11, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1439732,adopcja-osob-pelnoletnich-niepelnosprawnych-w-polsce.html> (dostęp: 14.02.2022);

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliw%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022), s. 2; A. Nogal, *Czas na przywrócenie adopcji dorosłych*, „Rzeczpospolita” 2015, 17.08, <https://www.rp.pl/publicystyka/art11513981-nogal-czas-na-przywr%C3%B3cenie-adopcji-doros%C5%82ych>, (dostęp: 18.02.2022). Por. jednak wypowiedź podsekretarza stanu w MS – Anny Dalkowskiej, która wskazuje, że „w praktyce sądowej wnioski w tym zakresie są zjawiskiem marginalnym”, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).

⁸⁷ Tak <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).

⁸⁸ A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit., s. 118–121.

⁸⁹ Ibidem, s. 125.

Praktyka państw obcych pokazuje, że niejednokrotnie przysposabiane są dorosłe osoby niepełnosprawne⁹⁰ oraz osoby po przejściach, które np. zostały skrzywdzone w dzieciństwie⁹¹. Dzięki temu osoby takie mają możliwość znalezienia prawdziwej rodziny, która otoczy je odpowiednią opieką i troską⁹². Instytucja przysposobienia dorosłego zabezpiecza również interesy przysposobionych po śmierci osób je przysposabiających (a nawet często to właśnie w tym celu jest stosowana)⁹³.

W świetle przeprowadzonych rozważań wydaje się, że za unormowaniem w polskim systemie prawnym instytucji przysposobienia osoby pełnoletniej przemawiają nie tylko interesy osób przysposabiających, ale też osób przysposobionych. Nadto instytucja ta wydaje się pożądana również z uwagi na interesy społeczne. Adopcja pełnoletniego może bowiem przyczynić się do rozwoju relacji międzyludzkich⁹⁴. Jak trafnie wskazuje Lampe, „adopcja osoby dorosłej może być najpiękniejszą i najbardziej owocną więzią ludzką, jaka przychodzi na starość”⁹⁵.

Starając się zachować obiektywizm przy próbie dokonania oceny instytucji przysposobienia osoby dorosłej, należy jednak zwrócić uwagę na zagrożenia, jakie związane są z wprowadzeniem tego rodzaju mechanizmu do polskiego systemu prawnego. Zagraniczni przedstawiciele doktryny uczulają, że instytucja przysposobienia pełnoletniego może być wykorzystywana do obejścia norm prawnych, które ograniczają dziedziczenie. Ponadto przestrzegają przed niebezpieczeństwem wykorzystywania osób adoptujących w podeszłym wieku, a także przed ryzykiem stosowania instytucji przysposobienia dorosłego przez pary homo- bądź heteroseksualne. Przysposobienie jednego z partnerów któregoś z tych związków przez drugiego nie wydaje się zjawiskiem społecznie pożądanym⁹⁶.

Propozycja wprowadzenia do polskiego systemu prawnego instytucji przysposobienia dorosłego nie jest *novum*. Oprócz RPO, postulat taki zgłoszony został również przez przedstawicieli praktyki prawniczej. Zasadność unormowania instytucji przysposobienia pełnoletniego uzasadniano tu m.in. potrzebą ochrony interesów rodzin zastępczych⁹⁷. Ograniczenie w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym przysposobienia jedynie do osób małoletnich jest często negowane przez praktyków. Jak wskazuje Mira Suchodolska, „wielu adwokatów kwestionuje jednak sens utrzymywania ograniczeń, które nie dość, że wprowadzono przed kilkudziesięciu laty z przyczyn czysto ideologicznych, to głęboko ingerują w sferę wolności osobistej dorosłych osób”⁹⁸. Zdaniem praktyków

⁹⁰ Zob. W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 577; A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit., s. 121.

⁹¹ Zob. A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, s. 122.

⁹² Zob. ibidem, s. 125. Zob. też § 1770 ust. 3 BGB, zgodnie z którym osoba, która adoptuje inną osobę, ma obowiązek alimentacji adoptowanego i jego zstępnych.

⁹³ Zob. m.in. A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit., s. 118; R.C. Ausness, *Planned Parenthood: Adult Adoption...*, op. cit., *passim*; V. Mehrotra, R. Morck, J. Shim, Y. Wiwattanakitang, *Adoptive Expectations: Rising Sons...*, op. cit., s. 6.

⁹⁴ F. Rainer, *Grenzen der Adoption...*, op. cit., s. 219.

⁹⁵ Cyt. za ibidem, s. 220.

⁹⁶ W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 575 i 579.

⁹⁷ Zob. M. Suchodolska, *Chcę być waszym dorosłym dzieckiem...*, op. cit.

⁹⁸ Ibidem.

ingerencja władzy państwowej w sprawę rodzinne powinna być ograniczona do wyjątkowych przypadków. Pierwszeństwo powinna mieć wolność kształtowania stosunków rodzinnych przez obywateli, szczególnie w sytuacji, gdy chodzi o osoby dorosłe. Warto więc rozważyć powrót do reguł przysposobienia ujętych w dekrecie z 1946 r. Adopcja osób dorosłych powinna odbywać się w formie aktu notarialnego umowa, gdzie by były uregulowane kwestie zmiany nazwiska, czy też dziedziczenia⁹⁹.

Niewątpliwie postulat wprowadzenia instytucji przysposobienia pełnoletniego do polskiego systemu prawnego jest warty rozważenia. Decydując się na wdrożenie takiego rozwiązania w życie, należałoby skorzystać z dorobku i doświadczeń zagranicznej doktryny. Stąd warto byłoby np. uzależnić dopuszczalność adopcji osoby pełnoletniej od istnienia między osobą adoptującą a adoptowaną odpowiedniej różnicy wieku¹⁰⁰. Należałoby również zastanowić się nad zasadnością ograniczenia tego rodzaju przysposobienia wyłącznie do konkretnych przypadków¹⁰¹, np. do przysposobienia przez ojczyma dorosłego pasierba lub pasierbicy¹⁰². Ponadto normując tytułową instytucję w naszym systemie prawnym, można by wykorzystać sprawdzone mechanizmy z powodzeniem funkcjonujące w Niemczech od wielu lat¹⁰³.

Tym samym postulować należy unormowanie w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym instytucji przysposobienia osoby pełnoletniej. Właściwe byłoby przy tym wprowadzenie takich regulacji, które:

- dopuszczałyby adopcję osoby dorosłej w szczególnych przypadkach, kiedy przemawiałaby za tym klauzula generalna zasad współżycia społecznego¹⁰⁴,
- obliowałyby sąd do każdorazowego zbadania, czy między stronami stosunku przysposobienia zaistniała relacja typowa dla tej istniejącej między rodzicami a dziećmi¹⁰⁵,
- nakazywałyby sądowi każdorazowe zbadanie, czy przysposobienie będzie pozostawało w najlepszym interesie adoptowanego, adoptującego oraz w interesie społecznym¹⁰⁶,
- eliminowałyby możliwość przysposobienia w sytuacji, gdyby okazało się, że orzeczenie takiej adopcji pozostawać będzie w sprzeczności z naczelnymi interesami dzieci osoby adoptowanej bądź adoptującej¹⁰⁷,
- traktowałyby o skutkach przysposobienia osoby pełnoletniej na wzór niemieckich regulacji § 1770 i § 1772 BGB.

⁹⁹ A. Nogał, *Czas na przywrócenie adopcji dorosłych...*, op. cit.

¹⁰⁰ W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 581.

¹⁰¹ Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliw%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych%2C%2010%20grudnia%202019.pdf>, s. 2.

¹⁰² W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 581.

¹⁰³ Por. M. Suchodolska, *Chcę być waszym dorosłym dzieckiem...*, op. cit.

¹⁰⁴ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliw%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02. 2022), s. 2.

¹⁰⁵ Na wzór § 1767 ust. 1 i § 1768 ust. 1 BGB; zob. B. Schmeizl, *Adoption of an Adult in Germany...*, op. cit.

¹⁰⁶ Zob. A. Chaput Foy, *Adult Adoption...*, op. cit.

¹⁰⁷ Na wzór § 1769 BGB.

Przez wzgląd na fakt, że zgłoszone postulaty mogą spotkać się z dezaprobatą tych przedstawicieli nauki, którzy zechcą podzielić opisane wyżej okoliczności podniesione przez MS, w tym zwłaszcza sprzeczność konstrukcji adopcji pełnoletniego z celem instytucji przysposobienia¹⁰⁸, można ewentualnie rozważyć zasadność wprowadzenia do polskiego systemu prawnego instytucji, która wprawdzie nazwą różniłaby się od przysposobienia, jakkolwiek w skutkach prawnych pozostawałaby w zasadniczej części mechanizmem doń zbieżnym¹⁰⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Ausness R.C., *Planned Parenthood: Adult Adoption and the Right of Adoptees to Inherit*, 41 ACTEC L.J. 241, 2016, https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1590&context=law_facpub (dostęp: 16.02.2022).
- Chaput Foy A., *Adult Adoption and the Elder Population*, Marquette Elder's Advisor 2016, Tom 8, <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=elders> (dostęp 18.02.2022).
- Ciepla H., w: K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. V, LexisNexis 2011.
- Ciszewski J., *Nowe prawo adopcyjne w Republice Federalnej Niemiec*, „Palestra” 1978, nr 2 (242).
- Diakow J., *Adult Adoption Restrictions in British Columbia*, 2006, <https://bccla.org/wp-content/uploads/2006/04/2006-BCCLA-Adult-adoption.pdf> (dostęp: 14.02.2022).
- Dolecki H., w: H. Dolecki (red.), T. Sokołowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. II, LEX 2013.
- Gajda J., w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 7, Warszawa 2021.
- Haak H., Haak-Trzuskawska A., *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie)*. Komentarz do art. 617–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589), Warszawa 2019.
- Holewińska-Łapińska E., w: *System Prawa Prywatnego. Tom 12*, T. Smoczyński (red.), Warszawa 2011.
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).
- <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliw%C5%9Bci%20ws.%20adopcji%20os%C3%B3b%20doros%C5%82ych,%2010%20grudnia%202019.pdf> (dostęp: 4.02.2022).
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kodeks-Napoleona;3945722.html> (dostęp: 4.02.2022).
- Ignatowicz J., w: J.St. Piątowski (red.), *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego*. Część 1, Ossolineum 1985.
- Ignatowicz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2001.
- Ignatowicz J., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2019.

¹⁰⁸ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/minister-sprawiedliwosci-negatywnie-o-mozliwosci-adopcji-osob-doroslych-w-wyjatkowych-sytuacjach> (dostęp: 28.02.2022).

¹⁰⁹ W. Wadlington, *Adoption of Adults...*, op. cit., s. 581. Autor ten proponuje określić tego rodzaju instytucję mianem „adult filiation” – ibidem, s. 581.

- Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (prawo z r. 1825). *Objaśniony motywami do prawa i jurysprudencey*. Zebrał J. Walewski, Księga I, Warszawa 1872, http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/78267/PA_d_16854.pdf (dostęp: 4.02.2022).
- Kodex Napoleona z przypisami. *Xiąg trzy*, Warszawa 1810, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/pu_blication/3661/edition/6697/content (dostęp: 4.02.2022).
- Lauterbach W., w: O. Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2012.
- Mehrotra V., Morck R., Shim J., Wiwattanakantang Y., *Adoptive Expectations: Rising Sons in Japanese Family Firms*, 2009, https://www.feem.it/m/events_pages/2009111015181052009_22_10_Yupana_Wiwattanakantang.pdf (dostęp: 14.02.2022).
- Mohnert A., *Materiell-rechtliche Voraussetzungen des Eltern-Kind-Verhältnisses im Rahmen einer Adoption*, https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2365-1083-2018-4-477.pdf?download_full_pdf=1 (dostęp: 22.07.2022).
- Nogal A., *Czas na przywrócenie adopcji dorosłych*, „Rzeczpospolita” 2015, 17.08, <https://www.rp.pl/publicystyka/art11513981-nogal-czas-na-przywrocenie-adopcji-doroslych> (dostęp: 18.02.2022).
- Prucnal-Wójcik M., w: K. Osajda (red. serii), M. Domański, J. Słyk (red. tomu), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 9, Warszawa 2022.
- Rainer F., *Grenzen der Adoption*, Frankfurt am Main 1978.
- Schmeilz B., *Adoption of an Adult in Germany*, 7.02.2019, <https://www.crosschannellawyers.co.uk/adoption-of-an-adult-in-germany/> (dostęp: 14.02.2022).
- Stelmachowski A., w: KM. Grudziński, J. Ignatowicz (red.), *odeks rodzinny. Komentarz. Praca zbiorowa*, Warszawa 1959.
- Stelmachowski A., *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1957.
- Suchodolska M., *Chcę być waszym dorosłym dzieckiem. W Polsce adopcja osoby pełnoletniej jest niemożliwa. Nawet niepełnosprawnej*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2019, 15.11, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1439732,adopcja-osob-pelnoletnich-niepelnosprawnych-w-polsce.html> (dostęp: 14.02.2022).
- Wadlington W., *Adoption of Adults a Family Law Anomaly*, „Cornell Law Review” 1969, t. 54, <https://core.ac.uk/download/pdf/216746852.pdf> (dostęp: 19.02.2022).
- Walaszek B., *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym oraz w polskim prawie międzynarodowym prywatnym i procesowym. Dokonanie i skutki*, Warszawa 1966.
- Winiarz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 1987.

PRZYSPOSOBIENIE OSOBY PEŁNOLETNIEJ – POSTULATY DE LEGE FERENDA

Streszczenie

Publikacja poświęcona została problematyce przysposobienia osoby pełnoletniej. Na gruncie obowiązującego prawa polskiego dopuszczalne jest przysposobienie jedynie małoletniego. W opracowaniu rozważono zasadność wprowadzenia do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulacji dopuszczających adopcję osób pełnoletnich. Zwrócono uwagę, że tego rodzaju rozwiązania obowiązywały we wcześniejszym polskim prawodawstwie. Przybliżono zgłoszone w tym zakresie propozycje Rzecznika Praw Obywatelskich. Próbuąc opowiedzieć się za zasadnością postulatu wprowadzenia do polskiego systemu prawnego norm prawnych dopuszczających możliwość przysposobienia pełnoletniego, odniesiono się również do wybranych obcych systemów prawnych, gwarantujących tego rodzaju możliwość.

Słowa kluczowe: przysposobienie, przysposobienie osoby pełnoletniej, przysposabiający, przysposobiony

ADOPTING AN ADULT PERSON – POSTULATES DE LEGE FERENDA

Summary

The publication is devoted to the issue of adopting an adult. Under the Polish legislation in force, only a minor may be adopted. The study considers the legitimacy of introducing regulations allowing the adoption of adults to the family and guardianship code. It was pointed out that such solutions were in force in earlier Polish legislation. The proposals of the Human Rights Defender submitted in this respect were presented. In an attempt to support the legitimacy of the postulate to introduce into the Polish legal system legal norms allowing the possibility of adopting an adult, reference was also made to selected foreign legal systems guaranteeing this type of possibility.

Keywords: adoption, adoption of an adult, adopter, adopted

Cytuj jako:

Rzewuska M., *Przysposobienie osoby pełnoletniej – postulaty de lege ferenda*, „Ius Novum” 2022 (16) nr 3, s. 45–62. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.3.2022.25/m.rzewuska

Cite as:

Rzewuska M. (2022), ‘Adopting an adult person – postulates *de lege ferenda*’, *Ius Novum* (Vol. 16) 3, 45–62. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.3.2022.25/m.rzewuska